

РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ КУЛЬТУРИ ПАМ'ЯТІ ЗА УМОВ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ (ДЕКОМУНІЗАЦІЯ, ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ; ГЕНДЕРНИЙ, РАСОВИЙ ТА ЕКОАКТИВІЗМ)

ГРУДКА Оріся

аспірантка кафедри культурології,

НаУКМА

<https://orcid.org/0000-0002-9320-324X>

Фейсбук-дискусії про участь у спільних літературних подіях з росіянами під час війни: колізії культури скасування онлайн

Постановка проблеми. Культура пам'яті в умовах повномасштабної війни Росії проти України формується не лише на інституційному рівні, а й у процесі свідчення про війну, зокрема на міжнародних літературних подіях. Проте водночас із запитом від організаторів міжнародних подій і внутрішньою потребою українських авторів свідчити про війну важливим для української культурної спільноти залишається скасування російської імперської культури, зокрема донесення до міжнародних організаторів ідеї про неприпустимість подій з росіянами, навіть «хорошими» ліберальними росіянами, а також неможливість діалогу між українськими й російськими письменниками в часі війни. Відтак чимало українських письменників почали відмовлятися від участі в спільних

подіях з росіянами — чи то дискусій з ним, чи й загалом у фестивалях, на яких (у межах інших панелей) виступають російські автори.

Участь українських письменників у міжнародних літературних подіях разом з росіянами стала предметом гострих дискусій в українській культурній спільноті. Передовсім ці дискусії відбувалися у фейсбуці. Аналіз фейсбук-дискусій дозволяє виявити особливості та обмеження персонального письма в соціальних мережах. Зокрема, у структурі фейсбуку дискусії відбуваються в межах окремих персональних профілів, що впливає на характер дискусії. Крім того, усупереч поширеній ідеологемі про соціальні мережі як простір різноманіття думок є підстави припускати, що структура й культура простору фейсбуку радше сприяє формуванню консенсусу й не приймає відхилення від загальної позиції в межах певних «бульбашок».

Виклад основного матеріалу. Коли говорять про культуру пам'яті, часто мають на увазі інституції, покликані зберігати пам'ять про важливі для країни події. Утім, в умовах активної фази повномасштабної війни ключовим стає свідчення: поки визначальні для майбутнього країни події тривають, пам'ять про них втілюється не лише в меморіальних табличках і музейних експозиціях, а й у історіях, розказаних у медіях і на культурних подіях.

Одним із майданчиків для свідчення стали міжнародні літературні події. Чимало з них проводяться на щорічній основі й традиційно залучають закордонних письменників, часто адаптуючи теми до актуальних подій у світі. З 2022 року з українськими авторами говорять передусім про війну. З іншого боку, чимало українських письменників свідчення про війну сприймають як місію, аби залучати увагу й підтримку для України у світі. Прагнення розповідати про війну Росії проти України у світі, однак, вступило в колізію зі ще одним явищем української культури часу війни: скасуванням російської культури й зокрема російських авторів. Чи варто виступати на спільних міжнародних подіях разом з росіянами, стало гучною темою дискусій в українській культурній спільноті. Переважно такі дискусії відбувалися у фейсбуці.

Зрештою, стало мовитися не лише про скасування російської культури, а й про скасування українських авторів, які не поділяють позицію щодо неучасті в спільних заходах з росіянами. Гучним був скандал щодо участі письменника Юрія Андруховича в спільній події з російським

письменником-емігрантом Міхаїлом Шишкіним на норвезькому літературному фестивалі у вересні 2022 року. Українські медіавидання створювали добірки з фейсбук-дописів з оцінкою вчинку Андруховича, переважно вкрай критичною. Наступний гучний скандал — цього разу міжнародний — відбувся внаслідок відмови українських авторів брати участь у фестивалі в Нью-Йорку, де мала відбутися панель про «жертв тиранії» за участі російських письменників-емігрантів, зокрема Маші Гессен (про цю панель українські автори довідалися вже в Штатах під час фестивалю). Скандальним цей випадок став уже постфактум після фестивалю через рішення Гессен звільнитися з наглядової ради ПЕН Америка і подати цей випадок в американських медіях як рішення ПЕН Америка (насправді самі російські автори погодилися на скасування події) і дискримінацію російських письменників. Наступний гучний скандал — у вересні 2023 року — відбувся, коли письменник Анрій Курков погодився на спільну подію з Гессен. Ці й не тільки випадки засвідчують переваги й загрози відмови від участі в подіях з росіянами. З одного боку, така позиція українських авторів мотивує фестивалі не запрошувати представників російської культури в час, коли це є недоречним, а також засвідчувати неможливість діалогу між росіянами та українцями в часі війни. З іншого боку, про відмову брати участь у спільному заході його відвідувачі часто не дізнаються, а лист з відмовою залишається лише в приватній переписці запрошеного учасника й організаторів. Крім того, як стверджує Мирослав Маринович, розмови з росіянами в раціональному дискурсі важливі для обговорення про долю Росії, а не до кінця продумана й універсалізована позиція українських авторів, як стверджує Оксана Форостина, незрозуміла на Заході та не сприяє підтримці України.

Фейсбук-дискусії про участь українських авторів у спільних заходах з росіянами (а значна частина цих дискусій відбувалася саме у фейсбуці) розкриває вплив та особливості персонального письма в соціальних мережах. Зокрема нові деталі про кожен з випадків відмови в участі в подіях публікувалися саме (і часто винятково) у фейсбуці, тобто в інший спосіб довідатися про них не було можливим, що доводить, що фейсбук є одним із чільних «місць» сучасної інфраструктури інформації. Водночас замкненість цих дискусій у певних «бульбашках» заперечує ідеологеми про відкритість та інклюзивність, яку нібито забезпечують сучасні соціальні мережі. Також можна припустити, що є зв'язок між незгодою

Андруховича з загальним консенсусом, який сформувався передусім у фейсбуці, і тим, що в самого письменника не має персонального профілю в соціальній мережі. Те, що онлайн-комунікація в соціальних мережах тяжіє до консенсусу і формування одностайности, також підкреслювали дослідники сучасної культури.

Насамкінець, колізії спілкування у фейсбуці підкреслюють недоліки його структури, зокрема того, що дискусія завжди відбувається в межах конкретного персонального профілю — у коментарях під ним. Як бачимо там, зазначали, що допис письменника Артема Чеха, у якому він критикував рішення Куркова говорити з Гессен, закликав до діалогу, але те, що такий предметний діалог не відбувся, можна пояснити тим, що «опонент» почуває себе в межах чужого простору.

Abstract. The culture of memory amid Russia's full-scale war against Ukraine is evolving not solely at an institutional level but also through the narratives shared during testimonies about the conflict, especially within the context of international literary events. While many Ukrainian authors see testifying about the war as a mission, they also advocate for boycotting events with Russian authors. This involves conveying to event organizers the inappropriateness of including even “good” liberal Russians, and the impossibility of dialogue between Ukrainian and Russian writers during wartime. Consequently, many Ukrainian writers have declined participating in events with Russians, whether in discussions or festivals featuring Russian authors.

The participation of Ukrainian writers in international literary events with Russians has sparked heated debates in the Ukrainian cultural community, occurring primarily on Facebook. Analyzing these Facebook discussions reveals the features and limitations of personal writing on social media. Specifically, Facebook's structure situates discussions within individual profiles, impacting their nature. Moreover, despite notions of social media fostering diverse opinions, Facebook's architecture and culture likely promotes consensus and conformity within discrete bubbles.